

Varga Attila

TÖRVÉNYHOZÁSI KÍSÉRLET A VALLÁSSZABADSÁG ÉS AZ EGYHÁZAK JOGÁLLÁSÁNAK SZABÁLYOZÁSÁRÓL

A politikai rendszer átalakulása, Romániában, a lényegében vallástalan, istentagadó diktatúrából, egy keresztény értékeket való polgári demokráciába, meglehetősen hosszas, összetett, gyakran ellentmondásos folyamat, melyben a szabadság, mint talán az egyik legfőbb érték jelenthet nagy esélyt vagy róhat komoly terheket az egyén és közösség számára egyaránt.

Igaz ez, az egyházak, a felekezetek, a spirituális lét újjáéledésének viszonylatában is, hiszen e folyamatot a sok társadalmi vita, esetenként inter-konfeszionális konfliktusok kísérik, és ezzel egyidejűleg igencsak kevés – az állam, az egyházak és a felekezeti közösségek által közösen vagy külön-külön kidolgozott, (kidolgozandó) – megoldások születtek.¹

Az 1989 utáni időszak törvényhozásának, mindmáig nem teljesített feladata, a társadalommal szembeni adósága, a felekezetek jogállásáról szóló törvény megalkotása. A XXI század elején, e posztmodern korban, ez a szabályozási „kényszer” akár időszerűtlennek vagy korszerűtlennek is tűnhet. Ugyanakkor, túl a közelmúltban és jelenleg is, a világban zajló felekezeti, világnézeti, vallási alapú, civilizációs konfliktusok kiéleződésén, kezelésének nehézségein túl, a Kelet-Közép-Európai térségben, a félévszázados kommunista ateista diktatúra után, a kérdés bizonyos aktualitással rendelkezik, a társadalom által meg, vagy meg nem fogalmazott elvárásaival szembesül.

Természetesen a kérdés, térségünk országaiban is eltérően jelentkezik, a törvényhozási és egyéb jellegű megoldások jelentős eltéréseket mutatnak.

Tény, hogy az 1989-es változások nyomán, egy többé-kevésbé demokratikus környezetben, melyben a lelkiismereti szabadság alkotmányosan biztosított, az egyházak, különösen a hagyományos, történelmi egyházak sajátos ellentmondásos helyzetbe kerültek. A vallásszabadság egyfelől biztosítja számukra a hitélet megnyilvánulását, pasztorációs tevékenységük szabadságát és társadalmi szerepük betöltését. Ugyanakkor a kiteljesedett lelkiismereti szabadság konfrontációs, konkurenciális (verseny) helyzetbe hozza (hozhatja) a felekezeteket, egymással szemben illetve teret ad – ami egyébként jogilag nem kifogásolható, sőt alkotmányos garanciákkal alátámasztott – szekták megjelenésének, elterjedésének. Egyikre sem voltak (vannak) a nagy egyházak felkészülve.

1. Törvényhozási előzmények

Romániában, a vallásos felekezetek jogállását, jelenleg, egy 1948/177-es számú törvényerejű rendelet szabályozza, amelyet a frissen hatalomba került kommunista hatalom alkotott meg.²

1998-ban az akkori jobboldali kormánykoalíció kezdeményezett egy a felekezetek jogállásáról szóló törvényt, de a társadalmi és egy rövid parlamenti szakbizottsági szinten lezajlott vita után a

1 Az állam és egyháza viszonyáról, szóló monografikus jellegű munka, mely a társadalmi vita kezdeményezésének szándékával készült, Radu Preda, *Biserica în stat, o invitație la dezbatere*, Editura Scripta, București, 1999

2 Monitorul Oficial nr. 178/4.august 1948

kormány kénytelen volt visszavonni, tekintettel, hogy az ortodox egyházon kívül, egyetlen más felekezet sem támogatta. Az akkori kormányzat nem kellő körültekintéssel és empátiával illetve a kötelező konzultációk elmulasztásával készítette elő a tervezetet. Egyéb fogyatékoságai mellett, amit különböző okok miatt ugyan, de egyhangúlag kifogásoltak az egyházak, az, az ortodox egyház megkülönböztetett szerepének biztosítása és nemzeti vallásként történő megjelenítése volt. Mindezek okán kénytelen volt a kormány a tervezetet visszavonni.

A vallásszabadság alkotmányos jogának biztosítása mértékében, illetve az ezekhez kapcsolódó jogok elismerése és garantálása tekintetében az állam nem tehet különbséget az egyházak és felekezetek között. A semleges állam ugyanis nem illetékes a különböző vallások és egyházak közötti különbségtételre, különösen nem hittételeik, vagy akár valós, illetve vélt történelmi, társadalmi szerepük alapján.

A 2004-ben az SZDP-kormány megkezdett és 2005 év során, a kormányváltás eredményeképpen, a következő kormánykoalíció (NLP, DP, RMDSZ, KP³) pedig lefolytatott egy széleskörű konzultációt elsősorban az egyházak képviselőivel és megszületett az a kompromisszumos törvénytervezet, amit görög-katolikus és Jehova tanúi egyházak kivételével valamennyi felekezet, (szám szerint 16) elfogadhatónak tartott. Ezt „A vallásszabadságról és a felekezetek jogállásáról” szóló törvénytervezetet nyújtotta be, 2005 év végén a román Parlament Szenátusába. Jelenleg érdemben, döntő Házként a Képviselőház jogi, mentelmi bizottsága valamint az emberjogi, vallásügyi, kisebbségügyi bizottsága tárgyalják közösen.

2. Alkotmányjogi keret

A román Alkotmány 29 cikkelye, mintegy hat bekezdésben szabályozza a lelkiismereti szabadságot.⁴ A szabályozás normatív tartalmából egyértelműen kiderül, hogy a lelkiismereti szabadság és a vallásszabadság szervesen kötődnek egymáshoz, illetve kapcsolódnak egymásba.

Az állami egyházjoggal foglalkozó szakirodalomban vitatott, hogy melyik a tágabb fogalom és a másik csupán része az előzőnek. Az állami egyházjog egyik neves szakértője szerint a vallásszabadság része a lelkiismereti szabadság, ugyanis az előbbi jognak része a vallás szabad megválasztása, gyakorlása illetve bármilyen vallásos világnézet elutasítása, és éppen ez a választás jelenti a lelkiismereti szabadság tartalmát.⁵

Megítélésünk szerint, amit a román Alkotmány vonatkozó rendelkezései is alátámasztanak, a lelkiismereti szabadság tágabb fogalom, hiszen ez nemcsak egyfajta választási lehetőséget biztosít a vallásos meggyőződések, illetve ezek valamelyike és az ateista felfogás között, hanem több komponense is van, ahogyan az alaptörvény 29(1) cikkelye is megfogalmazza. Ezek a komponensek a gondolati szabadság, a vélemény szabadsága, valamint a vallásos, hitbéli meggyőződés szabadsága.

A második bekezdés értelmében a lelkiismereti szabadság olyan abszolút alapjog, amely semmilyen formában nem korlátozható. Senki nem kényszeríthető valamely vélemény elfogadására, illetve valamely meggyőződéshez történő csatlakozásra.

Természetesen ezeken túlmenően, ez az alapjog lényegileg és túlnyomóan a vallásszabadságra vonatkozik. Az alaptörvény előírja, hogy a lelkiismereti szabadság a tolerancia és a kölcsönös tisztelet jegyében alkotmányosan biztosított.

Az alaptörvény elismeri a felekezetek szervezési, intézményi és működési szabadságát és autonómiáját. A felekezeteket az állam anyagiilag támogatja, elősegíti a katonaságban, a kórházakban, börtönökben, menedékhelyeken és árvaházakban a vallásos lelki segélyszolgálat végzését. Végül az Alkotmány rögzíti, hogy a szülők és a gyámok saját vallásos meggyőződésük szerint saját felelősségük keretében biztosítják a gyermekek nevelését.

Az említett előírások kiegészülnek az Alkotmány 32(5) cikkelyének rendelkezéseivel, mely lehetővé teszi a felekezeti oktatást és ezt, mint önálló oktatási formát határozza meg az állami és a magán oktatás mellett.

3 SZDP – Szociáldemokrata Párt, NLP – Nemzeti Liberális Párt, DP – Demokrata Párt, RMDSZ – Romániai Magyar Demokrata Szövetség, KP – Konzervatív Párt

4 Az 1991-es Alkotmány 2003-ban módosult „Az Alkotmány felülvizsgálatáról” szóló 429/2003-as törvény által, mely megjelent a Hivatalos Közlöny (Monitorul Oficial) 29.10.2003/758-as számában.

5 Schanda Balázs, *Magyar állami egyházjog*, Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2000, 9.o.

3. A törvénytervezet szabályozási tárgya

A jelenleg még érvényben lévő jogszabálytól (1948/177-es számú rendelet) és az 1998-as törvényhozási kísérlettől eltérően – melyek a felekezetek jogállását szabályozták – a jelenlegi törvénytervezet, már a címében is utal arra, hogy a szabályozási tárgya a vallásszabadság (lelkiismereti szabadság) és a felekezetek jogállása.

Ez azt jelenti, hogy a kezdeményező (a Kormány) tágabb kontextusba kívánta helyezni ezt, és részint, mint alapjogi kérdést szabályozza, másrészt azokat a törvényes feltételeket, kereteket, melyekben a felekezetek, vallásos egyesületek, létrejönnek, működnek.

A tervezet struktúráját tekintve négy fejezetből és ezeken belül különböző alfejezetekből áll a következő szerkezeti formában: az első fejezet, mely általános rendelkezéseket tartalmaz valójában alapelveket, fogalmak meghatározását tartalmazza. A második fejezet a felekezetekről szól, ezen belül pedig öt alfejezetre oszlik, úgymint az állam és egyház viszonya, a felekezeti státusz megszerzése, személyzet, vagyon és a felekezeti oktatás. A harmadik fejezet az egyházi egyesületek szervezeti kereteit szabályozza, a negyedik pedig, az átmeneti és végső rendelkezéseket.

E felsorolásból is kitűnik, hogy alapvetően két nagy kérdéssel foglalkozik: a már említett lelkiismereti szabadsággal, illetve a felekezetek jogállásával, ugyanakkor mindkét esetben túllépi ezek kereteit. Az első esetben a meghatározásokból kiderül, hogy a vallásszabadság fogalmát a lelkiismereti szabadság tágabb értelmében használja, illetve a szigorú értelemben vett jogállás kereteit tágabban értelmezi, hiszen felekezeti oktatás, vagy az egyházi egyesületek nem feltétlenül tartoznak jogi értelemben a jogállás fogalmkörébe. Ezek azonban nem válnak a törvénytervezet hátrányára éppen ellenkezőleg javítják és ezáltal vált lehetővé, hogy a felekezetek 16 év után először tartsák elfogadhatónak, ha nem is ideálisnak és a lehető legjobbnak.

A tervezet természetesen még így sem, és távolról sem tökéletes. Ezt tudják az egyházak is, akik kompromisszumos megoldásnak tartják, másrészt a civil szervezetek, nemzetközi szakértői szervezetek (Velencei Bizottság) is, akik felhívták a figyelmet olyan szabályozási fogyatékosokra, amelyek esetleg diszkriminációhoz vezethetnek, akadályai lehetnek a vallásszabad-

ság gyakorlásának vagy az egyházakat, a felekezeteket korlátoznák működésükben.

Természetesen e tanulmány célja nem a törvénytervezet részletes, minden részletre kiterjedő ismertetése, hanem, részint azoknak a főbb fogalmaknak, rendelkezéseknek a vázolója, mely a korábbi próbálkozásoknál egy lényegesen korszerűbb jogszabállyá teszik, és amelyek révén az egyházak számára is elfogadható jogszabállyá válhat, másrészt azoknak a hiányosságoknak a bemutatása, melyeket vagy maguk az egyházak, vagy a civil és szakértői szervezetek is jeleztek.

a. A vallásszabadság fogalmi, jogi kerete. Eszerint az állam a gondolati, a lelkiismereti és vallásszabadságot a Románia területén élő személy alapvető jogának tekinti, tiszteli és garantálja. Ez azt jelenti, hogy alkotmányosan szavatolt alapjogként biztosítja, és személyi hatálya a rendelkezésnek, nemcsak a román állampolgárokra, hanem az ország területén élő személyekre, azaz az idegen állampolgárságú, vagy állampolgárság nélküli (hontalan) személyekre is kiterjed.

Az, hogy a tervezet, az alkotmány szóhasználatát, fogalmazását követve, gondolati szabadságról, lelkiismereti szabadságról illetve vallásszabadságról ír, nem feltétlenül jelenti azt, hogy ezek egymástól jól elkülöníthető különböző jogok lennének, vagy akként kerülnének szabályozásra, hanem sokkal inkább árnyalatai annak a jognak, amit leginkább a lelkiismereti szabadság fogalmával jelölhetnénk.

A vallásszabadság törvényi fogalma szerint, magába foglalja a személy azon szabadságát, hogy vallásos meggyőződését, egyénileg és közösségben, a magán- és közzszférában kifejezze, az egyházon belül, az oktatás terén, a szertartásokban, vallásos gyakorlatokban, illetve, hogy ezt a meggyőződését, világnézetét megváltoztathassa.

A vallásszabadság fogalmának jogelméleti értelmezése szerint, a vallásszabadság közvetlenül az emberi méltóságban gyökerezik, megsértése az emberi méltóság elleni súlyos támadás.

Ugyanakkor ez a jog, a vallásos meggyőződés nem korlátozható, csak törvényben előírt esetekben, és ami a közbiztonságra, közrendre, a közérkölcse és közegészségre vonatkozik valamint az alapvető emberi jogok és szabadságok biztosítására. Ez abból adódik, hogy az emberi méltóság – melynek része a vallásos meggyőződés – korlátozhatatlan. Az emberi személyiség a jog számára érinthetetlen.

A törvénytervezetben előírt korlátozások bizonyos mértékig ütköznek a fenti megállapítással, ugyanakkor ezek jóhiszemű alkalmazás esetén elfogadható lenne, bár kétségtelen, hogy a megfogalmazás meglehetősen tág és általános, ami a joggyakorlatban korlátozhatja, indokolatlanul is, a vallásszabadságot.

Megállapítható, hogy a vallásszabadság egyszerre individuális és kollektív természetű jog és e két elemének az érvényesülése egymástól elválaszthatatlan.

A vallásszabadság jogának mai értelme a meggyőződés szabad megválasztásának, valamint megváltoztatásának és a tőle való elhatárolódásának szabadságán túlmenően, tartalmazza a vallásgyakorlás szabadságát is, ami nem csak a kultuszszabadságot jelenti, hanem azt az általános szabadságjogot is, melynek lényege a meggyőződésből fakadó cselekvés fokozott védelmét.

Ez azt jelenti, hogy nem csupán az istentisztelet vagy egyéb szertartás védett a vallásszabadság alapjoga által, hanem minden más mód is, mellyel a meggyőződés kifejezésre jut. A vallási meggyőződés kinyilvánítása tehát, bármilyen formában történhet, ugyanis a jog nem meghatározott magatartásokat véd, hanem azt a meggyőződést, melyből a magatartás fakad.

Ugyanakkor a meggyőződés kinyilvánítása egyfelől nem lépheti át a jog kereteit és különösen nem az állampolgári kötelezettségek korlátait, másfelől az állam alkotmányos kötelezettsége, hogy szabályozása ne vezessen polgári jogainak csorbításához.⁶

b. Állam és egyház viszonya. A tervezet egyik legfontosabb rendelkezése, hogy elismeri, miszerint Romániában nincsen államvallás, az állam felekezeti és világnézeti semleges. Ez egyrészt jelenti, hogy az állam világi jellegű, a szekularizáció révén az állam és egyház különvált, ugyanakkor nem a radikális elválasztás modelljét követi, hanem az együttműködő elválasztás modelljét, mely szerint a közös érdekű tevékenységekben (szociális, oktatási területeken) támogatja az egyházakat.

Az állam elismeri az egyházak spirituális, oktatási-nevelési, szociális, karitatív és kulturális szerepét a társadalomban. A tervezet az egyházakat, mint a társadalmi béke tényezőiként jeleníti meg, ami inkább a jövőre vonatkozó törvényhozói óhaj, ugyanis a valóságban gyakran

társadalmi, felekezeti feszültségek és konfliktusok forrásai. Legszembetűnőbb példája az ortodox vs. görög-katolikus egyházak közötti vagyoni, elsősorban ingatlan vita.

Az egyházak a felekezeti autonómia keretében saját statútumuk, kánonjuk alapján működnek, ami szervezeti és működésbeli önállóságot biztosít számukra, amit az állam elismer és garantál. A felekezeti autonómia alkotmányos státusa, biztosítása a gyakorlatban azt jelenti, hogy az egyházak belső szervezeti életüket maguk, önállóan állami beavatkozástól mentesen alakítják ki. A hitbéli, vallásos meggyőződést az állam, illetve annak semmilyen hatósága és szerve nem cenzúrázhatja, nem ellenőrizheti. Hasonlóképpen, az egyházak, mint autonóm intézménynek, megszervezésébe és működésébe az állam semmilyen formában nem avatkozhat bele, hiszen ez önállóan az autonómia elve alapján, történik. Az állam csak egy általános törvényes keretet szabhat meg, és ezen belül, korlátként, a közérkölc, közrend, és közbiztonság jogi követelményei, az ezekhez való igazodás szükségessége jelenik meg.

Ugyanennek a viszonynak a másik oldalán az állam különböző formákban támogatja az egyházak különböző tevékenységeit.

A támogatási rendszer jogi alapja, elsősorban, hogy a tervezet a felekezeteket – túl spirituális, kulturális szerepükön – közhasznú jogi személyeknek tekinti. Ezáltal olyan jogalanyokká válnak, melyek jogosultak, költségvetési és egyéb jellegű állami támogatásra.

Ezek közül természetesen az anyagi, pénzügyi támogatás a legfontosabb. Ez egyébként morális és jogi kötelezettsége az államnak, hiszen az egyházak sok esetben olyan feladatokat látnak el, olyan tevékenységet végeznek (sokkal jobban, mint az állam) melyet különben az államnak kellene elvégeznie.

A támogatás konkrét, a tervezetben előírt formái közül említjük: az állam lehetővé teszi, hogy az állampolgárok adóalapjukból bizonyos százalékot leírjanak, és az egyházaknak ajánlják fel, ösztönzi az egyházak irányába folyó szponzorizálásokat, hozzájárul a klerikális és nem-klerikális személyzet fizetéséhez, hasonlóan hozzájárulást illetve támogatást biztosít az egyházak működéséhez, épületek felújításához, adókedvezményeket határoz meg. Mindez a költségve-

6 i.m. 48 – 49. o.

tés (az állami és a helyi költségvetés) terhére valósul meg, és amelyek felhasználását az állam ellenőrzi. Állami ellenőrzés az egyházak vonatkozásában kizárólag a költségvetési támogatások felhasználásának módozatára vonatkozhat. Ez természetes is, hiszen az államnak köteles ellenőrizni, követni minden költségvetési kiadás, szabályos, törvényes felhasználását.

Az egyes költségvetési támogatások az egyházak irányába a nyilvántartott hívek számának arányában történik.

Miközben kétségtelenül az egyházak úgy tekintik, hogy az államnak ez a támogatási rendszere egy kötelesség és nem lehetőség, addig felmerül, hogy a közvetlen költségvetési támogatás a legjobb módszer, ugyanis ez csorbíthatja az egyházak autonómiáját, amennyiben túl azon, hogy – egyébként természetes módon – ellenőrzi ezen összegek felhasználását, egyfajta „tudatalatti” függőségi viszonyt is teremt egyház és állam között. Lehetséges, hogy egy közelebbi vagy távolabbi perspektívában a támogatási rendszer súlypontja azon intézkedésekre kerüljön, mely révén az állampolgároknak, civil szervezeteknek legyen érdekük (adókedvezmények, adóterhek leírása révén) és törvényes lehetőségük, hogy közvetlenül támogassák az egyházakat.

Jelenleg azonban a történelmi magyar egyházak is azt kérik, egyébként teljes joggal, hogy az egyházi oktatást az állam kötelezően (és nem lehetőségként) anyagilag, pénzügyileg támogassa. Ez utóbbi annál is inkább indokolt, mivel itt nem az egyház működéséről, vagy személyzetének fizetés-kiegészítéséről van szó, hanem egy konkrét állami tevékenység – nevezetesen az oktatás – egy részének átvállalásáról van szó.

c. A felekezetalapítás joga. A vallásszabadság történetileg a felekezetválasztás szabadságát jelentette, hiszen a reformációt követően kialakult és megszilárdult felekezeti pluralizmus a felekezet szabad megválasztásának jogában nyert törvényesítést. Következésképpen a felekezetválasztás joga a felekezetalapítás jogának elismerésével vált teljessé.⁷

Ez azt jelenti, hogy a vallásszabadság tartalmát képező individuális jogokat az egyházalapítás joga zárja le.

A tervezet szerint az új felekezeteket a kormány határozatban ismer el, amennyiben az adott vallásos társaság biztosítja tevékenységével, a közhasznúságot, az állandóságot, a stabilitást illetve híveinek számával a valós morális, spirituális, társadalmi igényt. A kormányhatározat az elismert felekezet kánonját, szervezési és működési szabályzatát tudomásul veszi, de tartalmát nem vizsgálhatja, nem módosíthatja.

A vallásos társaság felekezetté válásának, felekezetként, egyházként történő elismerésével kapcsolatosan fogalmazódtak meg a legtöbb bírálókat, elsősorban a civil szervezetek részéről. Ugyanakkor ezek a feltételek és a vallásos társaságok szabályozása tekinthető a legellentmondásosabbaknak.

Tény, hogy az egyház a jogi személyek egy önálló sajátos típusa, melyet elsősorban rendeltetése, másodsorban egyes jogosítványai különböztetnek meg a többi, állam által létrehozható szervezet-típustól.

A több szempontból is leginkább bírált három feltétel a következő:

- a vallásos társaság megalakulásához, jogi személlyé válásához legkevesebb 300 természetes személy, román állampolgár, alapítók társulása szükséges.
- a vallásos társaság 12 éves megszakítás nélküli működése szükséges a felekezetként történő elismeréshez.
- végezetül a felekezet elismeréséhez szükséges, hogy az adott vallásos társasághoz, Románia lakosságának 0,1%, azaz mintegy 23.000 személy csatlakozzon.

Az első feltétel diszkriminatívnek értelmezhető, amennyiben a vallásos társaságot, egyesületet, mint bármely más civil szervezetnek tekintjük, melynek bejegyzéséhez három személy elegendő. A kérdés tehát, hogy lehet-e a vallásos társaságot, egyszerű civil szervezetnek tekinteni és azzal azonos jogi elbírálás alá vonni. Lényegében itt két felfogás, mi több, két kultúra ütközik. Az egyik, a modern vagy még inkább posztmodern felfogás, amelynek leghitelesebb képviselője az az amerikai társadalom, amely a teljes gondolati, lelkiismereti szabadságot fogadja el, és nem támaszt különösebb feltétele-

7 I.m. 48. o.

ket a felekezetek létrejöttéhez, teljes szabadsággal alakulhatnak, de igazából az állam nem támogatja anyagilag őket.⁸ A másik konzervatívabb, tradicionálisabb felfogás, és ilyenek a Kelet-Közép-Európai államok, és különösen, a többségében ortodox vallású lakossággal rendelkező Románia, amely szigorúbb feltételeket szab az új felekezetek létrejöttéhez, hiszen nem tekinti egyszerű civil szervezeteknek a vallásos társaságokat.

Létrejön egy sajátos paradoxon, miközben a civil társadalom egy része, diszkriminációt lát ebben a megkülönböztetésben – egyébként nem minden alap nélkül –, és erőteljesen kifogásolja ezeket, a feltételeket, addig az egyházak, a hagyományos történelmi egyházak, lényegében természetesnek tekinthető érdekeiket követve támogatják ezt. Úgy vélik, hogy az enyhébb feltételek, a civil szervezetekkel való azonos elbírálás, az új felekezetek előzmények, hagyományok nélküli, szellemiségükben idegen, és mint ilyen gyökértelen, illetve számukban korlátlan megjelenéséhez vezetnek. Ennek a „szektásodosásnak” nevezett folyamatnak a következménye, hogy a nagy, történelmi egyházak hívei „vándorolnak”, térnek át az új felekezetekhez, ami nyilvánvalóan és érthetően nem érdekük. Ugyanakkor, ez a jelenség ösztönzőleg is hathat, hitéleti, szociális, karitatív, kulturális tevékenységük felélénkítésére. Ilyen módon kialakulhat egy sajátos, az egyházak számára mindenképpen szokatlan versenyhelyzet.

A másik feltétel, a 12 éves megszakítás nélküli működése a vallásos társaságnak nem is tűnik olyan szigorú feltételnek, ha figyelembe vesszük, hogy a történelmi egyházak évszázadosak vagy éppen évezredesek. Ugyanakkor létrejöhet egy olyan típusú diszkrimináció, mely az újonnan elismert felekezetek (akik, nem működtek 12 évet) és az e törvény életbelépésének hatálya után megalakulandó új felekezetek között. Természetesen itt jogilag lehet hivatkozni arra, hogy az új törvénynek nincsen, és nem lehet visszamenő hatálya.

Végezetül a harmadik feltételt is sokan, a civil szférából kifogásolják, mely szerint túl sok a felekezet elismeréséhez a lakosság 0,1%-ának (esetünkben ez mintegy 23.000 nagykorú sze-

mélyt jelent) csatlakozása. Ennek elbírálása, megint csak arra a felfogásra vezethető vissza amit, a társadalom, az egyházak illetve a törvényhozó elfogad.

d. A felekezetek, egyházak által szervezett oktatás. A tervezet az egyházak által szervezhető oktatás különböző formáit szabályozza.

Először is, a tervezet elismeri, hogy az állami iskolákban vallásoktatás folyhat és ezt kizárólag az elismert egyházak szervezhetik meg. A vallásoktatókat ezekben az állami (polgári) iskolákba az adott felekezet beleegyezésével nevezik ki.

Másik formája az egyházak oktatási tevékenységének az, amikor olyan tanügyi intézményeket hozhatnak létre és működtethetnek, amelyekben az egyház, személyzetének, a vallásoktatóknak vagy más a vallásgyakorlással kapcsolatos szakembereknek a képzése folyik. A felekezetek, egyházak, maguk dönthetik el az oktatás formáját, a beiskoláztatási számot saját intézményeikbe.

Ettől elkülönülten működik az egyetemelőtti és az egyetemi szintű teológiai képzés. Az első (egyetemelőtti oktatás) esetében az egyházak kidolgozzák az oktatási tervet és programot, amit a Kulturális és Vallásügyi Minisztérium ellenjegyez és a Tanügyi és Kutatási Minisztérium hagy jóvá, az utóbbi (egyetemi szintű oktatás) esetében az adott egyetem Szenátusa kell, jóváhagyja.

Végül, a módosított alkotmányos előírásoknak megfelelően – a 32(5) cikkely szerint – az elismert egyházak felekezeti oktatási intézményeket hozhatnak létre és működtethetnek, bármilyen szinten, profilon, vagy szakon. A tervezet előírása szerint, ezeket az állam pénzügyileg támogathatja, azonban ez a feltételes mód túlzott diszkrecionális jogot biztosít az államnak, ezért helyesebb lenne, hogy az állam támogatja, tehát egyértelmű kötelezettségként jelenjen meg az állami támogatás.

A felekezeti iskolák szervezeti és működési autonómiával rendelkeznek, összhangban kánonjukkal, illetve statútumukkal, és mindez meg kell feleljen az országos oktatási rendszerrel.

Természetesen a felekezeti oktatási intézményekbe bármely felekezethez tartozó személyek beiratkozhatnak, ahol azonban az iskolafenntar-

⁸ Természetesen az amerikai modell is sokkal összetettebb helyenként ellentmondásos, hiszen miközben az iskolákban tilos a vallásos szimbólumok használata, vagy más vallásos megnyilvánulás, ugyanakkor egy sor állami intézményben jelen vannak a vallásos meggyőződésre utaló jelek körülmények stb.

tó egyház, vallási szellemiségében részesülnek képzésben.

Az átmeneti és záró rendelkezések tartalmazzanak egy meglehetősen kifogásolható előírást, mely szerint a jelenleg 18 elismert egyházak, a törvény hatálybalépésétől számított 12 hónapon belül be kell mutassák kánonjaikat, illetve szabályzataikat a Kulturális és Vallásügyi Minisztériumnak és akkor kerülnek elismerésre, ha ezek a szabályozások tartalmukban nem sértik a nemzetbiztonságot, az egészségügyi és erkölcsi rendet valamint az alapvető emberi jogokat.

Ez kifogásolható formailag, hiszen a vallásszabadság és egyházak működésének korlátairól már rendelkezett a normaszöveg. Ugyanakkor a törvénynek biztosítania kell a már elismert egyházak működésének folytonosságát, és nem teheti függővé egy újabb cenzúrától, ellenőrzéstől. Meglehetősen bizarr lenne, amennyiben az állam, például az ortodox, a római katolikus vagy protestáns egyházak szabályzatait, kánonjait a fenti összefüggésben vizsgálná.

A formális és tényleges elismerést a törvény mellékletében feltüntetett „Egyházak jegyzéke” adja meg, melyhez nem köthető semmilyen további adminisztratív vagy más jellegű eljárás, ugyanis ezeket a szabályzatokat, kánonokat már elismerte az állam. A változásokról, amelyek időközben megjelennek, az egyházak kötelesek tájékoztatni az illetékes hatóságot, így teljesen indokolatlan, hogy bármilyen új törvény egyfajta „tabula rasa” állapotot teremtsen, mintha onnan kellene számítani az egyházak új életét.

A parlamenti viták meglehetősen lassan haladnak, ugyanakkor amennyiben sikerül a létező hibákat, hiányosságokat kiigazítani, a tervezet pozitív rendelkezéseit pedig nem elrontani, ezáltal lehetővé válik egy korszerű törvény elfogadása, mely megfelelő jogi keretet teremt a vallásszabadság zavartalan gyakorlására és az egyházak hatékony működésére, valós szellemi, spirituális, kulturális és társadalmi szerepük betöltésére.

